

8. Vývoj v letech 1970–2011

8.1. Obyvatelstvo

Pro srovnání v čase jsou využívány údaje o obyvatelstvu podle trvalého (nikoli obvyklého) pobytu

Chceme-li porovnávat výsledky sčítání lidu 2011 s předchozími cenzy, je třeba vzít v úvahu nejen metodické změny definic některých ukazatelů či vyšší podíl nezjištěných dat, ale i fakt, že nově byly definitivní výsledky sčítání zpracovány podle obvyklého (nikoli trvalého) pobytu. Za účelem srovnání v čase však byly vybrané ukazatele SLDB 2011 spočítány i podle trvalého pobytu a bližší pozornost je jim věnována právě v této kapitole hodnotící vývoj od roku 1970.

Podíl obyvatel v menších obcích se od sčítání v roce 1991 zvyšuje

Z následující tabulky je patrné nejen rozsáhlé slučování obcí probíhající v 70. letech minulého století, ale i jejich osamostatňování po roce 1989. Zároveň lze v průběhu 70. a 80. let sledovat úbytek podílu obyvatel v obcích s méně než 5 000 obyvateli doprovázený populačním přírůstkem ve větších městech. Opačný trend se pak začal projevovat (díky suburbanizaci, tj. osidlování zázemí větších měst) od konce 90. let minulého století.

Tab. 8.1.1 Vývoj sídelní struktury podle velikostních skupin obcí (na území kraje k 26. 3. 2011)

	1970		1980		1991		2001		2011	
	počet obcí	podíl bydlících obyvatel (%)	počet obcí	podíl bydlících obyvatel (%)	počet obcí	podíl bydlících obyvatel (%)	počet obcí	podíl bydlících obyvatel (%)	počet obcí	podíl bydlících obyvatel (%)
Kraj celkem	553	100,0	391	100,0	425	100,0	453	100,0	451	100,0
v tom obce s počtem obyvatel:										
do 199	119	3,5	66	1,8	106	2,9	120	3,1	106	2,7
200 - 499	229	15,1	152	9,5	157	10,0	172	10,8	176	11,0
500 - 999	135	19,6	99	14,0	90	12,6	91	13,0	91	12,8
1 000 - 4 999	54	18,8	60	22,1	54	19,2	53	19,9	61	22,2
5 000 - 19 999	15	28,4	15	30,7	16	32,1	15	30,7	15	29,5
20 000 - 49 999	-	-	1	4,0	1	4,6	1	4,7	1	4,5
50 000 a více	1	14,6	1	17,9	1	18,6	1	17,8	1	17,3

Poznámka: obce byly zařazeny do velikostních skupin podle počtu obyvatel zjištěného při příslušném sčítání

Výsledky sčítání potvrzují stárnutí populace

Největší populační přírůstek (téměř 5% v kraji i celé ČR) byl zaznamenán mezi sčítáními v letech 1970 a 1980. Úbytek počtu obyvatel v následujícím interenzálním období byl po sčítání v roce 2001 vystřídán jen mírným růstem (o 1,5% v kraji, resp. 2,5% v celé ČR). Pokles podílu dětí do 14 let v populaci mezi sčítáními v letech 1980 a 2011 (v kraji z 24,0% na 14,6%) byl doprovázen zřetelným nárůstem počtu i podílu osob v nejvyšší věkové kategorii a zpomalujícím se přírůstkem podílu obyvatel v produktivním věku.

Tab. 8.1.2 Obyvatelstvo podle pohlaví a věku podle výsledků sčítání 1970 až 2011

	1970	1980	1991	2001	2011
Počet obyvatel	488 766	512 573	508 718	508 281	516 123
muži	237 025	249 720	248 157	248 935	254 791
0 - 14 let	53 966	62 968	56 187	44 023	38 860
15 - 64 let	157 955	158 576	167 299	176 945	181 553
65 a více let včetně nezjištěného věku	25 104	28 176	24 671	27 967	34 378
ženy	251 741	262 853	260 561	259 346	261 332
0 - 14 let	51 784	59 919	53 376	41 536	36 444
15 - 64 let	161 799	160 254	167 957	174 662	175 464
65 a více let včetně nezjištěného věku	38 158	42 680	39 228	43 148	49 424

Od 90. let minulého století se stále zvyšuje podíl svobodných v populaci

Významné změny jsou patrné ve struktuře obyvatelstva z hlediska rodinného stavu. Jestliže ještě v roce 1991 tvořili svobodní pětinu obyvatelstva ve věku 15 a více let v kraji i ČR, do roku 2011 vzrostl v kraji tento podíl na 29%; zároveň se zvýšil i podíl rozvedených. Naopak zastoupení ženatých/vdaných, které v kraji dlouhodobě převyšuje průměr ČR, kleslo ve stejném období z 65% na 51%. Mírně (mj. díky zlepšující se lékařské péči) klesl i podíl ovdovělých.

Odpovědi na otázky národnosti a víry byly dobrovolné

Otázky národnosti a víry byly při sčítání dobrovolné a výsledky provázely vysoký podíl nezjištěných hodnot, nicméně lze v kraji v roce 2011 oproti roku 2001 dokumentovat mírně vyšší počet hlásících se k moravské národnosti (nedosahující však hodnot roku 1991) a zároveň úbytek věřících nejpočetnějších církví.

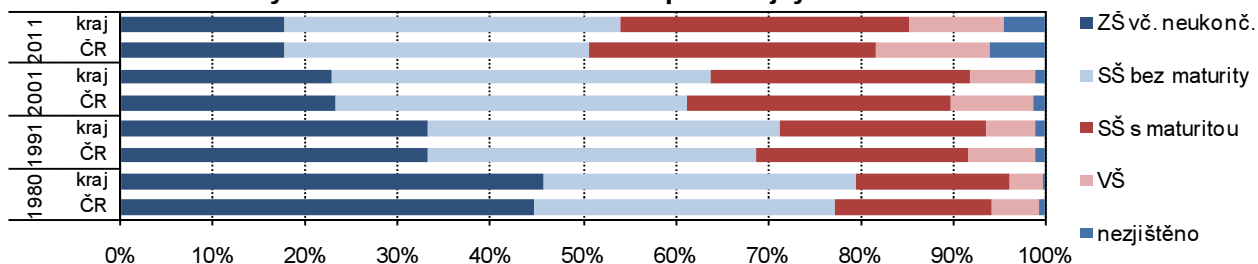
Tab. 8.1.3 Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle rodinného stavu a nejvyššího ukončeného vzdělání podle výsledků sčítání 1970 až 2011

	1970	1980	1991	2001	2011
Obyvatelstvo ve věku 15 a více let	383 016	389 686	399 155	422 722	440 819
z toho muži podle rodinného stavu:					
svobodní	.	.	47 091	60 802	74 158
ženatí	.	131 616	129 181	121 793	112 903
rozvedení	.	.	9 269	15 312	21 795
ovdovělí	.	.	6 341	6 047	6 474
z toho ženy podle rodinného stavu:					
svobodné	.	.	32 053	43 583	54 250
vdané	.	131 985	129 333	121 945	112 434
rozvedené	.	.	12 228	19 029	26 500
ovdovělé	.	.	33 498	32 369	31 424
z toho podle nejvyššího ukončeného vzdělání:					
základní (vč. neukončeného)	.	178 024	131 852	96 137	77 757
střední vč. vyučení (bez maturity)	.	131 810	151 321	172 362	159 708
úplně střední (s maturitou) a vyšší	.	63 938	88 848	118 648	136 628
vysokoškolské	.	13 998	21 360	29 662	44 800
nezjištěno	.	1 115	4 381	4 240	20 015

Úroveň vzdělanosti v kraji roste, avšak pomaleji než v celé ČR

Přestože i otázka vzdělanosti se v roce 2011 potýkala s vyšším podílem nezjištěných hodnot (viz též graf níže), lze potvrdit rostoucí vzdělanostní úroveň populace kraje. Oproti roku 1980 byl zjištěn dvojnásobný podíl středoškoláků s maturitou a trojnásobný podíl vysokoškoláků na obyvatelstvu ve věku 15 let a více. Přesto kraj nadále za republikovou úroveň vzdělanosti zaostává.

Graf 8.1 Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle nejvyššího ukončeného vzdělání

Podíl nezaměstnaných i nepracujících důchodců roste

Ještě obezřetněji je třeba se zřetelem na vysoký podíl nezjištěných údajů v roce 2011 hodnotit v čase ekonomickou aktivitu obyvatel. S ohledem na stárnutí populace i přes prodlužující se věk při odchodu do penze není překvapující neustálý nárůst počtu nepracujících důchodců. Od roku 1980 vzrostl v kraji jejich počet téměř o 40 % (u mužů o 55 % a u žen o 30 %). Pozornost je třeba také věnovat posilující kategorii nezaměstnaných mezi ekonomicky aktivními.

Tab. 8.1.4 Ekonomická aktivita obyvatelstva podle výsledků sčítání 1970 až 2011

	1970	1980	1991	2001	2011
Ekonomicky aktivní	251 276	270 650	267 530	255 709	248 530
muži	.	142 134	140 162	141 283	136 455
ženy	.	128 516	127 368	114 426	112 075
v tom: zaměstnaní	.	.	262 648	235 411	226 005
muži	.	.	137 425	131 026	124 584
ženy	.	.	125 223	104 385	101 421
nezaměstnaní	.	.	4 882	20 298	22 525
muži	.	.	2 737	10 257	11 871
ženy	.	.	2 145	10 041	10 654
Ekonomicky neaktivní	237 490	241 923	241 188	249 758	243 334
muži	.	107 586	107 995	105 883	103 711
ženy	.	134 337	133 193	143 875	139 623
z toho nepracující důchodci	.	85 126	97 390	114 281	118 078
muži	.	29 380	35 172	42 635	45 646
ženy	.	55 746	62 218	71 646	72 432
Ekonomická aktivita nezjištěna	-	-	-	2 814	24 259
muži	-	-	-	1 769	14 625
ženy	-	-	-	1 045	9 634

8.2. Hospodařící domácnosti

Podíl neúplných rodin i domácností jednotlivců neustále roste

V dlouhodobém vývoji je ve struktuře domácností patrný neustále se zvyšující podíl neúplných rodin i domácností jednotlivců doprovázený poklesem zastoupení úplných rodin, a to zejména rodin se závislymi dětmi. Kromě demografických vlivů se zde projevuje trend odkládání založení rodiny do pozdějšího věku v souvislosti se snahou nejdříve vytvořit ekonomické zázemí, najít odpovídající bydlení i širokými možnostmi vzdělávání a cestování. Jestliže se v roce 1980 domácnosti jednotlivců v kraji podílely na všech hospodařících domácnostech (HD) 21 %, do roku 2011 vzrostl tento podíl na 30 %. Ve stejném období klesl podíl HD tvořených jednou rodinou ze 74 % na 64 %.

Tab. 8.2.1 Domácnosti podle výsledků sčítání 1970 až 2011

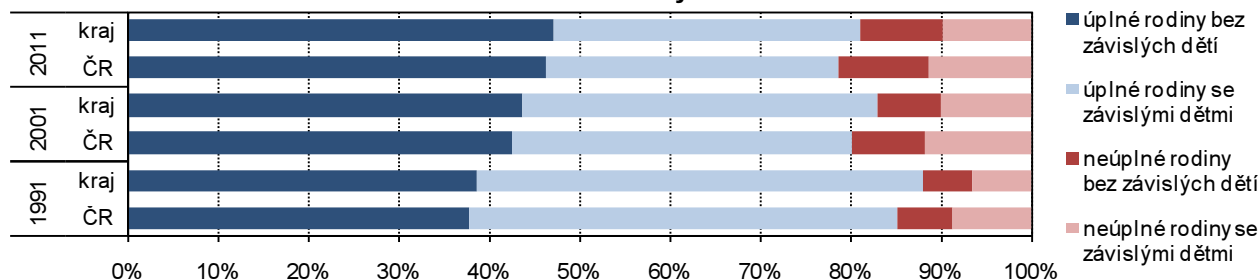
	1970	1980	1991	2001	2011
Hospodařící domácnosti celkem	163 487	181 844	185 676	201 395	207 396
z toho: jednotlivců	.	38 918	45 188	56 726	62 789
tvořené 1 rodinou	.	135 006	135 323	138 808	133 552
Rodinné domácnosti podle typu (%):					
úplné rodiny	.	91,4	88,0	83,1	81,1
bez závislých dětí	.	46,0	38,6	43,7	47,1
se závislymi dětmi	.	45,4	49,4	39,5	34,0
neúplné rodiny	.	8,6	12,0	16,9	18,9
bez závislých dětí	.	4,7	5,4	6,9	9,1
se závislymi dětmi	.	3,9	6,6	10,0	9,8

Poznámka: v roce 1980 se místo závislých dětí jedná o děti do 15 let

V kraji je dlouhodobě nadprůměrný podíl úplných rodin

Oproti republikovým hodnotám se v kraji dlouhodobě projevuje nadprůměrné zastoupení úplných rodin (především se závislymi dětmi); podíl neúplných rodin i domácností jednotlivců naopak průměru ČR nedosahuje.

Graf 8.2 Struktura rodinných domácností

8.3. Domy a byty

Obydlenost domů a bytů v roce 2011 určuje obvyklý pobyt

Jestliže pro hodnocení vývoje obyvatelstva v kap. 8.1 byly za rok 2011 pro srovnatelnost v čase využity vybrané ukazatele přepočtené podle trvalého pobytu, v případě obydlivosti domovního a bytového fondu je vzhledem k metodice zpracování dat nutné počítat s dostupnými údaji podle obvyklého pobytu.

Tab. 8.3.1 Domovní fond podle výsledků sčítání 1970 až 2011

	1970	1980	1991	2001	2011
Domy celkem	103 818	109 537	113 612	118 714	128 618
obydlené	96 168	97 757	95 651	96 680	104 850
neobydlené	7 650	11 780	17 961	22 034	23 768
z toho slouží k rekreaci	.	.	9 335	12 249	12 866
Podíl neobydlených domů (%)	7,4	10,8	15,8	18,6	18,5
Z obydlivých domů:					
rodinné domy	86 893	86 778	84 400	86 696	94 008
bytové domy	6 250	8 947	9 843	8 116	9 080
Podíl rodinných domů (%)	90,4	88,8	88,2	89,7	89,7
Obydlené domy podle vlastníka (%):					
fyzická osoba	.	.	85,5	88,9	85,2
obec, stát	.	.	9,8	3,5	2,6
bytové družstvo	.	.	3,0	2,5	1,4
spoluvlastnictví vlastníků bytů	7,5

Nejvíce domů přibýlo mezi roky 2001 a 2011

Relativně největší přírůstek celkového počtu domů od roku 1970 byl v kraji i celé ČR zaznamenán mezi sčítáními v letech 2001 a 2011 (o 8 %, resp. 10 %). Na rozdíl od předchozího vývoje zároveň v tomto období došlo ke snížení podílu neobydlených domů na domovním fondu, přesto oproti roku 1970 zůstává více než dvojnásobný.

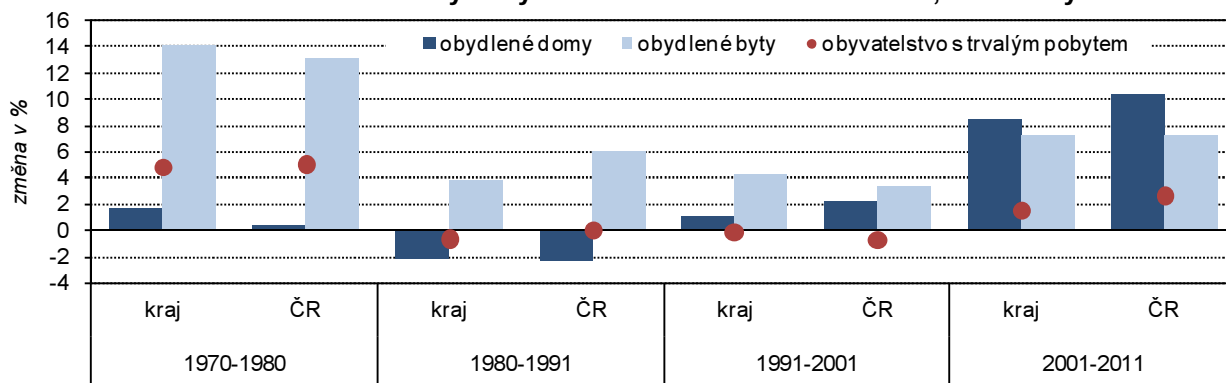
Po roce 1991 roste význam výstavby rodinných domů

Jestliže do sčítání v roce 1991 se díky rychlejší výstavbě bytových domů (s maximálním nárůstem v 70. letech) zastoupení rodinných domů na obydlých domech snižovalo, v následujícím období lze sledovat opačný trend. Především díky suburbanizaci (výstavbě v zázemí velkých měst) vzrostl počet obydlých rodinných domů v kraji mezi roky 1991 a 2011 o 11 % a v celé ČR o 15 %. Podíl rodinných domů na všech obydlých domech v kraji dlouhodobě překračuje republikový průměr o více než 3 procentní body.

Počet obecních (státních) domů i domů ve vlastnictví bytových družstev klesá

Významné změny zaznamenáváme ve struktuře domovního fondu z hlediska vlastnictví domu projevující se neustále klesajícím podílem obecních (státních) domů i domů ve vlastnictví bytových družstev (viz Tab. 8.3.1). Nově nabyvá na významu kategorie domů ve spoluvlastnictví vlastníků bytů. Oproti republikovým hodnotám dlouhodobě zjišťujeme v kraji nadprůměrné zastoupení domů ve vlastnictví fyzických osob (vliv vyššího podílu rodinných domů v kraji), v čase se však kraj průměru ČR (83,3 % v roce 2011) postupně přibližuje.

Graf 8.3 Změna hodnot vybraných ukazatelů mezi sčítáními lidu, domů a bytů

Nárůst počtu bytů od roku 2001 se nevyrovnal přírůstku ze 70. let minulého století

Mezi sčítáními v letech 2001 a 2011 vzrostl celkový počet bytů v kraji o 9,7 % a v celé ČR o 8,9 % (v obou případech jde o nejvyšší procentní navýšení od roku 1980). Podíl neobydlených bytů na bytovém fondu se od roku 1980 v kraji neustále zvyšoval, a to rychlejším tempem ve srovnání s republikovým. Hodnotíme-li vývoj počtu obydlých bytů, zjišťujeme nejvyšší relativní nárůst mezi sčítáními v letech 1970 a 1980 – v kraji o 14 %, v celé ČR o 13 %, následuje období 2001 až 2011 se sedmiprocentním navýšením v kraji i ČR.

Tab. 8.3.2 Bytový fond podle výsledků sčítání 1970 až 2011

	1970	1980	1991	2001	2011
Byty celkem	.	184 415	197 030	213 069	233 798
obydlené	148 018	168 940	175 443	182 943	196 288
neobydlené	.	15 475	21 587	30 126	37 510
Podíl neobydlených bytů (%)	.	8,4	11,0	14,1	16,0
Obydlené byty podle druhu domu:					
v rodinných domech	.	101 685	96 390	101 468	108 878
v bytových domech	.	64 542	77 187	79 100	84 414
Podíl bytů v rodinných domech (%)	.	60,2	54,9	55,5	55,5
Obydlené byty podle právního důvodu užívání bytu (%):					
ve vlastním domě	.	.	48,6	46,6	45,1
v osobním vlastnictví	.	.	0,8	11,1	17,9
nájemní	.	.	28,8	19,4	17,9
družstevní	.	.	16,2	13,8	7,1
Obydlené byty podle převládajícího způsobu vytápění (%):					
ústřední	.	.	44,4	69,4	78,4
etážové	.	.	30,7	12,0	9,7
kamna	.	.	23,9	14,8	8,8
Počet osob na 1 obydlý byt	.	3,01	2,88	2,75	2,54

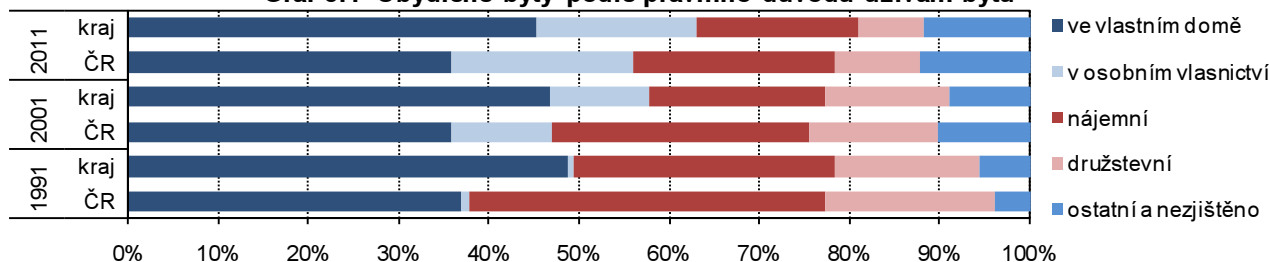
Průměrný počet osob žijících v bytě klesá

Jestliže v roce 1980 byl podíl bytů v rodinných domech na všech obydlených bytech v kraji o 14,3 procentního bodu vyšší oproti republikové hodnotě, do roku 2011 tento rozdíl postupně klesal (na 11,7 procentního bodu). Zároveň se v kraji v souladu s celorepublikovým trendem od roku 1980 trvale snižoval průměrný počet osob žijících v jednom bytě. Nejvíce se republikovému průměru, který kraj dlouhodobě překračuje, přiblížil v roce 2011 (rozdíl o 0,07).

Významně roste podíl bytů v osobním vlastnictví

Z hlediska právního důvodu užívání bytu došlo k prudkému nárůstu počtu bytů v osobním vlastnictví, a to zejména mezi sčítáními v letech 1991 a 2001, kdy se jejich počet v kraji zvýšil téměř patnáctinásobně (vícenásobně než v celé ČR). Početní úbytek naopak zaznamenaly nájemní a družstevní byty. Oproti republikovým hodnotám je v kraji na rozdíl od jiných forem užívání dlouhodobě patrné nadprůměrné zastoupení bytů ve vlastním domě, které se však postupně průměru ČR přibližuje.

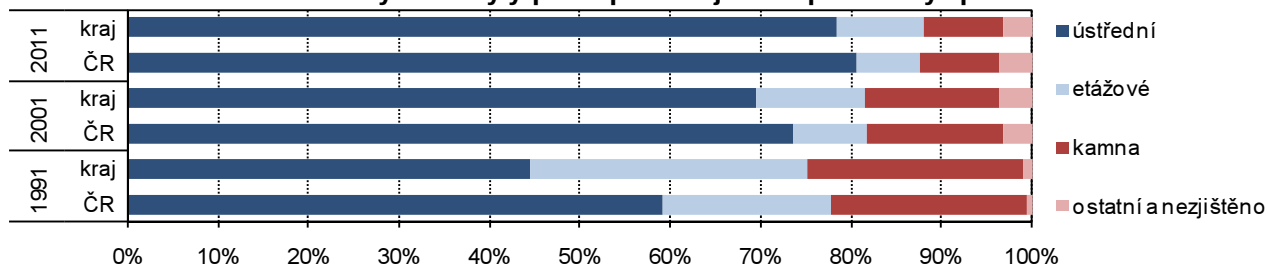
Graf 8.4 Obydlené byty podle právního důvodu užívání bytu

Ubývá bytů vytápěných kamny i bytů s etážovým vytápěním

Ke zřetelným posunům v čase dochází též v případě převládajícího způsobu vytápění bytů. Ubývá především bytů vytápěných kamny, ale i bytů s etážovým vytápěním. Naopak zřetelně roste počet bytů s ústředním vytápěním; ve srovnání s republikovými hodnotami však zjišťujeme v kraji dlouhodobě podprůměrný podíl těchto bytů. Disparity ve struktuře bytového fondu z hlediska způsobů vytápění v kraji oproti celé ČR se nicméně postupně snižují.

Graf 8.5 Obydlené byty podle převládajícího způsobu vytápění

Relativní přírůstek počtu obydlených bytů od roku 2001 byl v kraji pátý nejvyšší v mezikrajském srovnání

V závěru kapitoly o hodnocení vývoje hodnot ukazatelů SLDB v čase lze uvést, že v mezikrajském srovnání byl v kraji mezi roky 2001 a 2011 zaznamenán sedmý nejvyšší relativní přírůstek obyvatelstva, procentní nárůst počtu obydlených domů byl v pořadí desátý a zároveň došlo k pátému největšímu navýšení počtu obydlených bytů. Ve všech těchto ukazatelích zaznamenal nejvyšší relativní přírůstek Středočeský kraj následovaný Hlavním městem Prahou. Naopak k největšímu úbytku obyvatelstva došlo v Moravskoslezském kraji, který se rovněž vyznačoval nejnižším procentním přírůstkem počtu obydlených bytů. Domů pak přibýlo relativně nejméně ve Zlínském kraji.

Graf 8.6 Změna hodnot vybraných ukazatelů v krajích mezi roky 2001 a 2011

